

Smernica k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov

Číslo smernice: 03/2017

Účinnosť smernice od 22.3.2017

Obsah smernice:

1. Účel a dôvod vydania smernice
2. Vymedzenie pojmu šikanovanie a charakteristika šikanovania
3. Prevencia šikanovania – stratégia školy
4. Metódy riešenia šikanovania
5. Opatrenia na riešenia situácie
6. Spolupráca školy s rodičmi žiakov a ďalšími inštitúciami
7. Účinnosť

Článok 1

Túto smernicu vydáva riaditeľ Gymnázia na Šrobárovej ulici č. 1 v Košiciach v súlade s Metodickým usmernením č. 7/2006-R z 28. 3. 2006 k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov v školách a školských zariadeniach, ktoré vydalo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky podľa § 14 ods. 1 zákona č. 596/2003 Z. z.

Článok 2

Vymedzenie pojmu šikanovanie a charakteristika šikanovania

Pod pojmom *šikanovanie* (z franc. chicané) rozumieme akékoľvek správanie žiaka alebo žiakov, ktorých zámerom je ublíženie inému žiakovi alebo žiakom, prípadne ich ohrozenie alebo zastrašovanie. Ide o úmyselné a opakované použitie násilia voči takému žiakovi alebo skupine žiakov, ktorí sa z najrôznejších dôvodov nevedia alebo nemôžu brániť. Šikanovanie sa prejavuje v rôznych podobách, ktoré môžu mať následky na psychickom a fyzickom zdraví šikanovaného žiaka alebo skupiny žiakov.

❖ Hlavné znaky šikanovania:

- a) úmysel bezprostredne smerujúci k fyzickému alebo psychickému ublíženiu druhému,
- b) agresia jedného žiaka (skupiny žiakov) voči inému žiakovi,
- c) opakované útoky,
- d) nevyrovnaný pomer síl (nerovnováha moci) medzi agresorom a obeťou.

❖ Prejavy šikanovania:

V základnom ponímaní rozlišujeme:

1. **Nepriamu podobu šikanovania:**

- vylúčenie zo spoločných hier, ohováranie, prehliadanie, ignorovanie obeť, intrigy.

2. **Priamu podobu šikanovania:**

- **fyzická agresia:** strkanie, facky, kopance, bitie, navádzanie iných na bitku, vyhrážanie sa nožom, palicou, škrtenie, ťahanie za vlasy, pichanie kružidlom či ceruzkou;

- **verbálna agresia:** nadávky, posmievanie, urážky, vyhrážanie, výsmech, nevhodné vtipkovanie a zosmiešňovanie obete;
- **psychické manipulovanie a týranie:** zadávanie nezmyselných príkazov, nútenie k posluhovaniu a noseniu rôznych vecí – desiata, cigarety, peniaze, šminky,...;
- **iná agresia:** poškodzovanie alebo skrývanie vecí obete, trhanie, ničenie pomôcok či oblečenia, počarbanie zošita, učebnice, úloh, privlastňovanie si vecí obete.

❖ Účastníci šikanovania:

a) Agresor (iniciátor šikanovania):

- **1. typ – primitívny, hrubý, impulzívny:** s problémovým správaním, s narušeným vzťahom k autorite, často ako výsledok agresie v rodine (telesné tresty), niekedy zapojený do asociálnych gangov páchajúcich trestnú činnosť;
forma šikanovania: tvrdá neľútostná fyzická agresia založená na strachu, vyžaduje absolútnu poslušnosť;
- **2. typ – slušný, kultivovaný, narcistický:** úzkostlivý, niekedy so sadistickými tendenciami v sexuálnom správaní; rodičia v jeho výchove uplatňovali náročný a tvrdý prístup bez lásky („vojenský dril“);
forma šikanovania: cielené a rafinované násilie, obeť týra bez svedkov alebo cez prostredníkov;
- **3. typ – „vtipkár“:** optimistický, veľmi obľúbený, s dobrým prospechom, sebavedomý, s výborným sociálnym správaním – vie si získať učiteľov, je zábavný a výrečný; rodičia ho majú radi, sú však veľmi zameraní na materiálny a konzumný spôsob života (absencia duchovných a mravných hodnôt v rodine);
forma šikanovania: šikanuje pre pobavenie seba a ostatných – málo empatické násilie pre zábavu.

b) Obeť šikanovania:

Obeťou šikanovania sa môže stať každý. Temer každá skupina žiakov si môže nájsť menšiu obeť, pričom kritériá výberu sú veľmi rozmanité, často náhodné. Obeťou sa najčastejšie stane žiak, ktorý sa niečím odlišuje od ostatných:

- **žiak s určitou prednosťou** – príliš premýšľavý, múdry, zrelý,
- **žiak s určitým handicapom** – telesná, mentálna, zmyslová odchýlka (integrovaný žiak),
- **príliš viditeľne bojzlivý žiak** – tichý, plachý, citlivý, submisívny, s nízkou sebadôverou, ťažko nadväzujúci kontakty, má málo kamarátov,
- **novopríchádzajúci žiak do zohratého kolektívu,**
- **žiak zo sociálne slabšej vrstvy** (oblečenie, hygienická zanedbanosť),
- **žiak provokujúci agresiu vlastným správaním.**

❖ Vývojové stupne šikanovania:

Zrod a vývoj šikanovania v školskej triede vychádza zo zákonitostí skupinovej dynamiky, je daný vzťahom žiakov k normám, hodnotám a postojom šikanovania. Schéma zachytáva negatívny proces, ktorým sa ničia pozitívne vzťahy medzi žiakmi triedy v 5 vývojových stupňoch:

- **1. stupeň – zrod ostrakizmu:** V každej školskej skupine sa vždy objavia jedinci najmenej vplyvní a obľúbení, ktorí sa dostanú na chvost skupiny a zakúšajú prvky šikanovania, tzv. ostrakizmus. Ide o mierne, prevažne psychické formy násillia, ktoré sa prejavujú ignorovaním, prehliadaním obete, vylúčením zo skupiny, neustálymi miernymi nadávkami, posmievaním, ohováraním a intrigovaním, braním desiataj alebo iných vecí. Táto situácia je už zárodočnou podobou šikanovania a obsahuje riziko ďalšieho negatívneho vývoja. Ak sa obeť nedokáže brániť, nikomu to nepovie a nikto v triede sa jej nezastane, vzniká riziko druhého stupňa.

- **2. stupeň – fyzická agresivita a pritvrďovanie manipulácie:** V náročných situáciách, keď v skupine – triede stúpa napätie (niekedy ako výsledok skúškového stresu, neistoty, nahromadenej agresie alebo len z nudy agresorov), začnú ostrakizovaní žiaci inštinktívne slúžiť ako jeho ventil (spolužiaci si na nich odreagujú svoje neprijemné pocity). Začne sa objavovať a stupňovať fyzická agresia – občasná, ale opakovaná strkanie, potkýnanie, ťahanie za vlasy, naťahovanie oblečenia, podtrhávajú stoličky, facky, bitky vyhladnutej obeť. Zážitok, ako chutí moc, keď bijem a týram niekoho slabšieho a ustrašeného, môže vyvolať u disponovaných jedincov prelomenie posledných zábran a začínajú svoje agresívne správanie opakovať. Ak to pedagóg ani rodič neodhalí alebo to podceňuje, obeť sa pod vplyvom strachu nedokáže brániť, ostatní v triede mu nepomôžu, šikanovanie sa zosilňuje a prechádza do ďalšieho stupňa.
- **3. stupeň – vytvorenie jadra (kľúčový moment):** V triede sa sformuje jadro – k hlavnému agresorovi sa pridajú ďalší, utvorí sa skupinka dvoch alebo troch šikanovateľov, ktorí už postupujú systematicky a s cieľom upevňovať svoju moc a vplyv šikanujú nielen vybranú obeť, ale aj ostatných spolužiakov. Ak ani v tejto etape nedôjde k odhaleniu a riešeniu šikanovania v škole alebo na podnet rodiča, vzniká ďalší stupeň - už rozvinuté šikanovanie.
- **4. stupeň – väčšina prijíma normy agresorov:** Keď šikanovanie v skupine nerušené pokračuje, dochádza k tomu, že vplyvom skupinovej dynamiky – neformálnym tlakom ku konformite, ktorému sa málokto dokáže postaviť, normy agresorov sú prijaté väčšinou žiakov triedy a stanú sa nepísaným zákonom. To, čo hlásajú pedagógovia, ustupuje celkom do pozadia. V skupine dôjde k šokujúcej premene. Aj mierni a disciplinovaní žiaci sa začínajú správať kruto – aktívne sa zúčastňujú týrania spolužiaka a prežívajú pritom uspokojenie.
- **5. stupeň – totalita alebo dokonalé šikanovanie:** V tomto štádiu sú normy agresorov prijaté alebo rešpektované všetkými, prípadne temer všetkými členmi skupiny a dôjde k úplnému nastoleniu totalitnej ideológie v skupine, tzv. štádiu vykorisťovania. Žiaci sú rozdelení na dve skupiny ľudí, pracovne ich môžeme nazvať otrokármi a otrokmi. Agresori sa sami považujú a označujú za nadľudí. Otrokári využívajú na otrokoch všetko, čo je využiteľné – od materiálnych vecí (peňazí a osobných vecí...), po ich telo, city, rozumové schopnosti, školské vedomosti a pod. Neúnosnosť utrpenia riešia obeť únikom do choroby, neospravedlnenými absenciami, odchodom zo školy, pokusom o samovraždu, príp. sa nervovo zrútia.

❖ **Rozpoznanie správania obeť a znaky šikanovania:**

➤ Nepriame znaky šikanovania môžu byť:

- žiak je cez prestávky často sám, ostatné deti oňho nejavia záujem, nemá kamarátov,
- pri skupinových športoch je volený do družstva často posledný,
- cez prestávky vyhladáva blízkosť učiteľov,
- pôsobí smutne až depresívne, máva blízko k plaču, stáva sa uzavretým,
- ak má žiak prehovoriť pred triedou, je neistý, ustrašený,
- zhoršuje sa jeho školský prospech, niekedy náhle a nevysvetliteľne,
- jeho veci sú často rozhádzané, poškodené alebo zničené,
- má odreniny, modriny, škrabance, ktoré nevie uspokojivo vysvetliť,
- často ho pred odchodom do školy pobolieva hlava, brucho,
- začína sa opakovane vyhýbať škole – zvyšuje sa počet jeho ospravedlnených a postupne aj neospravedlnených vymeškaných hodín,
- začína „strácať“ pomôcky, peniaze a iné veci,
- desiata opakovane „dobrovoľne daruje“,
- vyhladáva „bezpečnú“ cestu domov, vyčkáva, kým všetci spolužiaci neodídu, mení svoju pravidelnú cestu do školy a zo školy.

➤ Priame znaky šikanovania môžu byť:

- posmešné poznámky na adresu žiaka, pokorujúce alebo urážlivé prezývky, nadávky, ponižovanie, posmech, hrubé žarty na jeho účet; rozhodujúcim kritériom je, do akej miery je daný žiak konkrétnou prezývkou alebo „žartom“ zraniteľný,
- kritika žiaka, výčitky na jeho adresu, najmä prednesené nepriateľským až nenávisťným alebo pohŕdavým tónom,
- nátlak na žiaka, aby dával vecné alebo peňažné dary šikanujúcemu, alebo za neho platil,
- nátlak na žiaka k vykonávaniu nemorálnych až trestných činov či k spoluúčasti na nich,
- strkanie, štvchanie, údery, kopance, ktoré prípadne nie sú zvlášť silné, ale je nápadné, že ich obeť neopláca,
- šarvátky, v ktorých jeden z účastníkov je zreteľne slabší a snaží sa uniknúť.

Článok 3

Prevenia šikanovania – stratégia školy

1. Základným opatrením je dôsledné dodržiavanie zásady: „Sme škola, kde sa šikanovanie netoleruje v žiadnych podobách.“
2. Venovať pozornosť vytvoreniu príjemnej a bezpečnej klímy v škole.
3. Dôsledne informovať žiakov a rodičov o Vnútroškolnom poriadku školy pre žiakov, kde sú zakotvené pravidlá správania žiakov, zároveň obsahuje sankcie pri ich porušení, o ktorých sú žiaci a ich rodičia informovaní.
4. Nepodceňovať prejavy šikanovania. S negatívnymi dôsledkami šikanovania a nevhodného správania pre obeť i agresorov oboznámiť všetkých žiakov, učiteľov, zamestnancov i rodičov, ako aj so sankciami v prípade porušenia pravidiel školského poriadku.
5. V škole robiť priebežne prieskum výskytu šikanovania formou dotazníkov, rozhovormi so žiakmi, dotazníkmi pre učiteľov, pozorovaním.
6. Informovať o možnosti nahlásiť podozrenie alebo prejav šikanovania prostredníctvom kontaktnej osoby, prípadne triednemu učiteľovi, učiteľovi, ktorému dôverujú, a formou schránky dôvery.
7. Zaangažovať do prevencie šikanovania aj Žiacku školskú radu a členov Peer skupiny.

Článok 4

Metódy riešenia šikanovania

Odhalenie šikanovania býva niekedy veľmi ťažké i pre skúseného pedagóga. Najväčšiu negatívnu úlohu pri jeho zisťovaní hrá strach (alebo snaha o utajenie) u obetí, ale aj agresorov a ďalších účastníkov.

❖ Postup pri riešení šikanovania:

1. Zaisťovať ochranu obetiam.
2. Vyšetrovanie šikanovania bude riadiť výchovná komisia (vedenie školy, výchovná poradkyňa, školská psychologička).
3. Individuálny rozhovor so žiakmi, ktorí na šikanovanie upozornili.
4. Individuálny rozhovor s obeťou šikanovania.
5. Individuálny rozhovor s agresorom. Nikdy nekonfrontovať obeť a agresora!

6. Najst' vhodných svedkov. Individuálne (prípadne konfrontačné) rozhovory so svedkami.
7. Kontaktovať rodičov (zákonných zástupcov) – rozhovor osamote s rodičom obeť a rodičom agresora.
8. Ak bol žiak zranený, vyfotografovať zranenia.
9. Kontaktovať CPPPpP, diagnostické centrum, prípadne políciu.
10. Východná poradkyňa bude viesť písomné záznamy o riešení konkrétneho prípadu šikanovania s popisom mien, prostredia, času, spôsobu, frekvencie, príčiny, záverov, postihov. (Neuznávať falošné výhovorky o nehode, zo srandy, bola to iba hra a pod.!)

❖ **Postup pri výskyte skupinového násillia:**

1. Okamžite pomôcť obetiam.
2. Dohodnúť sa s riaditeľom školy a učiteľmi na postupe vyšetrovania.
3. Viesť vlastné vyšetrovanie.
4. Izolovať od seba agresorov – zabrániť ich krivej výpovedi, bez možnosti dohody na výpovedi.
5. Pokračovať v pomoci obeť.
6. Kontaktovať rodičov (zákonných zástupcov), individuálne rozhovory s rodičmi obeť a agresora.
7. Kontaktovať CPPPpP.
8. Pri podozrení na spáchanie prečinu alebo trestného činu nahlásenie polícii.

Článok 5

Opatrenia na riešenia situácie

❖ **Opatrenia pre obeť:**

- a) Odporučiť rodičom obeť vyhľadať odbornú pomoc a starostlivosť v CPPPpP.
- b) Zorganizovať skupinový intervenčný program riaditeľom školy v spolupráci s CPPPpP.
- c) Zvýšiť informovanosť rodičov o prevencii šikanovania.

❖ **Opatrenia pre agresorov:**

- a) Odporučiť rodičom agresorov vyhľadať odbornú pomoc a starostlivosť v CPPPpP.
- b) Udeliť východné opatrenie – napomenutie triednym učiteľom, pokarhanie triednym učiteľom, pokarhanie riaditeľom školy, znížená známka zo správania, podmienené alebo okamžité vylúčenie zo štúdia na našej škole – podľa závažnosti priestupku, na základe odporúčania výchovnej komisie a rozhodnutia vedenia školy.

❖ **Opatrenia v mimoriadnych prípadoch:**

- a) Odporučiť rodičom dobrovoľný diagnostický pobyt žiaka v diagnostickom centre.
- b) Oznámiť existenciu mimoriadnych opatrení príslušnému Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny.
- c) Ak došlo k závažnejšiemu prípadu šikanovania, pri ktorom je podozrenie zo spáchania priestupku alebo trestného činu, podať trestné oznámenie príslušnému útvaru Policajného zboru SR.

Článok 6

Spolupráca školy s rodičmi žiakov a ďalšími inštitúciami

1. Výchovná poradkyňa a triedni učitelia sú povinní pri podozrení na šikanovanie žiaka upozorniť rodičov, resp. zákonných zástupcov žiakov, aby si všímali možné príznaky šikanovania a súčasne im ponúknuť pomoc.

2. Učitelia sú povinní dbať na taktný prístup a zachovanie dôvernosti informácií.
3. Pri podozrení, že šikanovanie naplnilo skutkovú podstatu priestupku alebo trestného činu, je riaditeľ školy povinný oznámiť túto skutočnosť príslušnému útvaru Policajného zboru SR.
4. Riaditeľ školy je povinný bez zbytočného odkladu oznámiť orgánu sociálno-právnej ochrany skutočnosti, ktoré ohrozujú žiaka, alebo že žiak spáchal trestný čin, prípadne opakovane páchal priestupky

Článok 7 **Účinnosť**

Táto interná smernica bola prerokovaná Pedagogickou radou Gymnázia na Šrobárovej ulici č. 1 v Košiciach dňa 21. 3. 2017 a nadobúda účinnosť dňa 22. 3. 2017.

Vypracovala: RNDr. Mária Tóthová, koordinátorka prevencie

RNDr. Dagmar Klímová
poverená vedením školy